Blogi

Blogi: Mitä kustannuskilpailukyvyn paranemisesta seuraa?

Suomen talous | 16.03.2016 | Lauri Kajanoja

KIRJOITTAJA

Lauri Kajanoja

Kustannuskilpailukyvyn paraneminen tarkoittaa, että yritysten tuotantokustannukset laskevat suhteessa ulkomailla tuottavien kilpailijoiden kustannuksiin. Mitkä ovat kustannuskilpailukyvyn paranemisen vaikutukset Suomen talouden nykyisessä tilanteessa?

Mitkä ovat kustannuskilpailukyvyn paranemisen vaikutukset Suomen talouden nykyisessä tilanteessa? Onko ainoa vaikutus yritysten voittojen kasvu? Jääkö vienti polkemaan paikallaan, kun kansainvälinen kysyntä ei kuitenkaan lisäänny? Vai onko kustannuskilpailukyvyn paranemisen seurauksena sittenkin tuotannon ja työpaikkojen määrän kasvu Suomessa?

Kustannuskilpailukyvyn paraneminen tarkoittaa, että avoimen sektorin yritysten tuotantokustannukset laskevat suhteessa ulkomailla tuottavien kilpailijoiden kustannuksiin. Talouden avoimella sektorilla tarkoitetaan tässä vientituotantoa ja tuonnin kanssa kilpailevaa tuotantoa.

Kustannuskilpailukyvyn paranemisen vaikutukset riippuvat talouden tilasta

Jos tilanne olisi se, että työttömyys olisi vähäistä ja vientituotannossa pyörät pyörisivät täyttä vauhtia, kustannuskilpailukyvyn paranemisen vaikutukset tuotantoon ja työllisyyteen olisivat vähäiset. Työkustannusten alenemisesta saattaisi todellakin ensisijaisesti seurata yritysten voittojen kasvu.

Suomen talouden tila ei kuitenkaan ole nyt tällainen. Työttömyys on lisääntynyt, ja vientituotannon pyörät eivät pyöri kovaa vauhtia. Vienti ja vientialojen työllisyys ovat

vähentyneet Suomessa poikkeuksellisen paljon vuoden 2008 jälkeen. Väheneminen ei ole koskenut vain elektroniikkateollisuutta vaan on ollut laaja-alaista. Samalla yritysten investoinnit ovat supistuneet erityisesti vientialoilla.

Tämä viittaa siihen, että nykyisessä tilanteessa kustannuskilpailukyvyn kohenemien parantaisi Suomen talouden näkymiä. Suomessa tuottavat yritykset voisivat kannattavasti tehdä sellaisia tarjouksia, jotka johtaisivat kauppoihin kansainvälisillä markkinoilla. Niiden tuotanto kasvaisi.

Suurenkaan työttömyyden vallitessa kustannuskilpailukyvyn paraneminen ei välttämättä kasvata vientiä voimakkaasti ja nopeasti, jos rahoitusjärjestelmän toiminta on häiriintynyt. Varsinkin sellaisessa tilanteessa, jossa avoimen sektorin tuotannon kasvattaminen edellyttää investointeja, on rahoitusjärjestelmän merkitys suuri. Ilman toimivaa rahoitusta tuotantokapasiteetin kasvattaminen voi olla hidasta, vaikka tuotannon kannattavuus olisi hyvä. Kansainvälinen tutkimusnäyttö tukee tällaisen yhteyden olemassaoloa rahoitusjärjestelmän tilan ja kustannuskilpailukyvyn vaikutusten välillä.[1]

Suomessa rahoitusjärjestelmän tila on säilynyt hyvänä, ja EKP:n rahapolitiikka pitää korkotason alhaisena vielä pitkään. Näin ollen jos tuotanto on avoimella sektorilla aiempaa kannattavampaa, tuotannon laajentamiseen voidaan investoida. Suomessa yritysrahoituksen hinta ja saatavuus eivät nyt yleisesti ole tällaisten investointien esteenä.

Siten kustannuskilpailukyvyn paranemisen on syytä odottaa kasvattavan tuotantoa ja työllisyyttä talouden avoimella sektorilla. Tällöin yritysten voi odottaa aiempaa enemmän investoivan tuotantoon Suomessa sen sijaan, että ne jakaisivat tuloksensa osinkoina omistajilleen. Kun vienti alkaa jälleen kasvaa ja siten tukea koko talouden tulonmuodostusta, kasvattaa se kestävällä tavalla myös kotimaista kysyntää ja työllisyyttä kotimarkkinatuotannossa.

Kun tarkastellaan työkustannusten vaikutuksia avoimen sektorin tuotantoedellytyksiin, on tärkeää huomata, että niihin vaikuttavat paitsi avoimen sektorin omat työkustannukset myös monien muiden kotimaisten toimialojen työkustannukset. Erään arvion mukaan työkustannusten nousu yhdellä prosentilla tehdasteollisuuden ulkopuolella heikentää tehdasteollisuuden kannattavuutta suurin piirtein saman verran kuin työkustannusten yhden prosentin nousu tehdasteollisuudessa.[2] Tehdasteollisuus ostaa runsaasti välituotteita erityisesti seuraavilta kotimaisilta toimialoilta: kauppa, kuljetus ja varastointi, majoitus ja ravitsemus; maa- ja metsätalous; ammatillinen, tieteellinen ja tekninen toiminta sekä hallinto- ja tukipalvelut; informaatio ja viestintä.

Sisäinen devalvaatio ja kulutus lyhyellä aikavälillä

Yksi tapa parantaa kustannuskilpailukykyä on ns. sisäisen devalvaation toteuttaminen. Sillä tarkoitetaan tässä toimenpidettä, jossa kotimaista kustannustasoa koordinoidusti alennetaan suhteessa kauppakumppanimaihin. Tällaisella toimenpiteellä on kaksi kokonaistaloudellista vaikutusta.

Yksi vaikutus on talouden avoimen sektorin tuotannon edellytysten parantuminen, jota käsiteltiin edellä. Toinen vaikutus on, että lyhyellä aikavälillä käteen jäävän palkan pieneneminen osaltaan vaimentaa kotitalouksien kulutuskysyntää. Vähänkin pidemmällä aikavälillä palkansaajien reaalitulojen kehitystä toisaalta osaltaan vahvistaa hintojen nousun vaimeneminen sekä vientituotannon kasvun myötä tapahtuva työllisyyden koheneminen ja vientitulojen kasvun tuki kotimaiselle kysynnälle. Kielteistä lyhyen aikavälin vaikututusta kulutukseen puolestaan voimistaa se, että hintojen nousun hidastuminen nostaa reaalikorkoa, mikä saa kotitaloudet lisäämään säästämistä. Suomessa reaalikoron nousu toteutuisi, koska euroalueen rahapolitiikka ei oleellisesti reagoi Suomen talouden tilaan. Tätä vaikusta toki lieventää euroalueen rahapolitiikan erittäin keveä viritys.

Kuinka merkittävä on sisäisen devalvaation mahdollinen lyhyen aikavälin kielteinen vaikutus kotitalouksien kulutuskysyntään, ja kuinka kauan se voi kestää? Tästä voidaan esittää vain karkeita arvioita. Kokonaistaloudellisilla malleilla laaditut laskelmat antavat viitteitä näistä vaikutuksista.

Yhden mallilaskelman mukaan kielteinen lyhyen aikavälin vaikutus voisi olla niin suuri, että BKT supistuisi hieman ensimmäisenä vuonna sisäisen devalvaation jälkeen, ennen kuin tuotantoa kasvattavat vaikutukset tulisivat hallitseviksi.[3] Kolmen muun mallilaskelman mukaan kielteiset vaikutukset olisivat samankaltaisessa tilanteessa sen verran vähäisiä, että sisäinen devalvaatio alkaisi välittömästi kasvattaa BKT:ta tai pitäisi sen aluksi muuttumattomana.[4]

Kuten edellä todetaan, Suomen nykytilanteessa kustannuskilpailukyvyn paranemisen myönteisten vaikutusten voi arvioida olevan tavallista suurempia. Siten ne saattaisivat johtaa BKT:n kasvuun jo hyvin lyhyelläkin aikavälillä. On syytä huomata, että sellaiset mallilaskelmat, joihin edellä viitataan, eivät tyypillisesti huomioi talouden ajankohtaista tilaa, vaan kuvaavat vaikutussuhteita talouden keskimääräisessä tasapainotilassa ja sen ympäristössä.

Sisäisen devalvaation vaikutuksia yhtäältä kulutuskysyntään ja toisaalta vientiin ja yritysten investointeihin on syytä tarkastella ottaen huomioon niiden aiempi kehitys. Viime vuosina yksityinen kulutus on Suomessa noussut ennätystasolle suhteessa bruttokansantuotteeseen. Samalla vienti ja vientiyritysten investoinnit ovat supistuneet poikkeuksellisen paljon.

Yksityisen kulutuksen kasvu on perustunut suurelta osin julkisen velan ja kotitalouksien velan kasvuun, kun talouden tulonmuodostus on erityisesti vientitulojen vähenemisen myötä supistunut. Kotitalouksien ja julkisen sektorin menot ovat olleet niiden tuloja suuremmat. Jotta kotitalouksien kulutuskysyntä voi kasvaa kestävällä tavalla, tarvitaan talouskehityksen tasapainottumista ja tulonmuodostuksen kasvua.

Kilpailukykysopimuksen vaikutukset

Jos nyt kaavailtu kilpailukykysopimus syntyy, se parantaa kustannuskilpailukykyä. Sopimuksen yhden osan muodostaa työnantajan sivukulujen osittainen siirtäminen palkansaajien maksettaviksi. Tätä voidaan pitää sisäisenä devalvaationa, jonka vaikutuksia on kuvattu edellä. Vuodelle 2017 kaavaillun palkkojen nollakorotusratkaisun voi nähdä voimistavan näitä vaikutuksia.

Toisen osan kaavaillusta kilpailukykysopimuksesta muodostaa vuosityöajan lisäys. Sekin parantaa kustannuskilpailukykyä, mutta sen kokonaistaloudelliset vaikutukset poikkeavat jossain määrin sisäisen devalvaation vaikutuksista. Vuosityöajan lisäys parantaa talouden avoimen sektorin tuotannon edellytyksiä samaan tapaan kuin sisäinen devalvaatio. Toisaalta sen ei ole syytä odottaa pienentävän kulutuskysyntää lyhyelläkään aikavälillä.

Vuosityöajan lisäämisen seurauksiin kohdistuva epävarmuus koskee sen vaikutuksia työllisten määrään lyhyellä aikavälillä. Ei voi sulkea pois mahdollisuutta, että vaikka tuotanto kasvaa jo lyhyellä aikavälillä, työttömyys voi lisääntyä. Tämä olisi seurausta siitä, että kun yksittäisen palkansaajan vuosityöaika kasvaa, työntekijöitä tarvitaan aiempaa vähemmän. Toisaalta tämän kielteisen vaikutuksen voi kumota se, että kun vuosityöaika kasvaa, se kasvattaa myös yksittäisen työntekijän tuottamaa tulonmuodostusta ja sitä kautta kokonaiskysyntää ja samalla työvoiman kysyntää.

Vuosityöajan lisäämisen vaikutuksia työllisten lukumäärään lyhyellä aikavälillä voidaan pyrkiä arvioimaan empiirisen tutkimustiedon valossa. Tällaista tietoa ei kuitenkaan ole paljon, ja johtopäätöksiin liittyy siksi epävarmuutta.[5] Kaiken kaikkiaan empiiriset tutkimukset eivät selkeästi viittaa ainakaan negatiivisiin työllisyysvaikutuksiin.

Kenties hyödyllisin vertailukohta on Ranskassa taannoin toteutettu työviikon osittainen lyhentäminen 35 tuntiin. Seurauksena tästä uudistuksesta ei ollut työllisyyden paraneminen vaan sen heikkeneminen. Tämän tiedon valossa voisi odottaa, ettei vuosityöajan lisääminen Suomessa ainakaan vähennä työllisten määrää. Näyttöä ei kuitenkaan voi pitää kovin vakuuttavana, sillä kyseessä on vain yksi tapaus, ratkaisuun liittyi pieni tuntipalkan lisäys, ja samaan aikaan Ranskan taloudessa luonnollisesti tapahtui muitakin muutoksia, jotka saattoivat vaikuttaa työllisyyden

kehitykseen.

Kaiken kaikkiaan kaavaillun kilpailukykysopimuksen vaikutuksista voidaan todeta, että sopimus parantaisi kustannuskilpailukykyä. Sen myötä kohenisivat viennin, talouskasvun ja työllisyyden näkymät. Se, että sopimukseen sisältyy sisäisen devalvaation lisäksi vuosityöajan pidentäminen, pienentäisi kulutuskysynnän lyhyen aikavälin supistumiseen liittyvää riskiä. Kun edellä käsitellään kilpailukykysopimuksen vaikutuksia, mahdollisia veronalennuksia tai muita julkisen talouden reaktioita ei oteta huomioon.

Kilpailukykysopimus tarkoittaisi merkittävää kustannuskilpailukyvyn paranemista, mutta se ei yksin riittäisi palauttamaan tilannetta kestävälle pohjalle. Kun sopimus pienentäisi yksikkötyökustannuksia arvioidulla runsaalla 4 prosentilla, se kattaisi alle puolet siitä paranemistarpeesta, joka perustuu viime kesäkuussa 2015 ja helmikuussa 2016 esittämiini arvioihin. Niiden mukaan kustannuskilpailukyvyn paranemisen tarve on suunnilleen 10–15 %, ehkä lähempänä kymmentä.

Kirjallisuus

Desai, Mihir A. – C. Fritz Foley – Kristin J. Forbes (2008): Financial Constraints and Growth: Multinational and Local Firm Responses to Currency Depreciations. The Review of Financial Studies, Vol. 21, 2857–2888.

IMF (2015a): Exchange rates and trade flows: disconnected? Chapter 3 in IMF World Economic Outlook, October 2015, 105–142.

IMF (2015b): Wage moderation in crises. IMF Staff Discussion Note 15/22.

Keränen, Henri – Markku Lehmus (2016): Arvio yhteiskuntasopimuksen taloudellisista vaikutuksista. ETLA Muistio nr. 44.

Kortelainen, Mika – Juuso Vanhala – Hannu Viertola (2015): Vuosityöajan pidennys vaikuttaa kilpailukykyyn.

Mankinen, Reijo – Nuutti Nikula – Olavi Rantala (2012): Kustannuskilpailukyvyn mittausmenetelmien uudistaminen. Valtioneuvoston kanslian raporttisarja 3/2012.

Lehto, Eero – Sakari Lähdemäki – Ilkka Kiema (2015): Teollisuuden, rakentamisen ja liike-elämän palveluiden näkymät syksyllä 2015. Palkansaajien tutkimuslaitos.

Asiasanat

kustannuskilpailukyky, Suomi, talouskehitys, taloustilanne, työllisyys